

UCHWAŁA

Dnia 20 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa Prokuratora Okręgowego w S.
przeciwko R. sp. z o.o. w S.
o stwierdzenie nieważności uchwał,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 20 listopada 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Apelacyjny
postanowieniem z dnia 16 kwietnia 2015 r.,

"Czy legitymowanym biernie w sprawie wytoczonej przez prokuratora na podstawie art. 7 k.p.c. i art. 57 k.p.c. (powództwo samoistne) o stwierdzenie nieważności uchwał spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 252 § 1 k.s.h.) jest wyłącznie wymieniona w tym przepisie spółka, czy też występuje w takiej sytuacji wywodzone z treści art. 57 k.p.c. i art. 72 § 2 k.p.c. współuczestnictwo konieczne spółki, jej wspólników, członków zarządu oraz osoby trzeciej, której praw jako przedsiębiorcy dotyczą uchwały?"

podjął uchwałę:

W sprawie o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 252 § 1 k.s.h.) wytoczonej na podstawie art. 7 i 57 k.p.c. prokurator pozywa wyłącznie tę spółkę.

UZASADNIENIE

Prokurator Okręgowy w S. w pozwie przeciwko R. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w S. wniósł stwierdzenie nieważności czterech uchwał nadzwyczajnego walnego zgromadzenia wspólników pozwanej Spółki podjętych w dniach 1 i 22 października 2012 r.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 22 lipca 2014 r. oddalił powództwo, wskazując, że w niniejszej sprawie nie było pełnej legitymacji procesowej biernej po stronie pozwanych, których łączny udział w sprawie był konieczny, a którego to braku - mimo wezwania - powód nie usunął. Sąd Okręgowy wskazał, że powództwo, z którym wystąpił Prokurator Okręgowy w S., zostało wniesione na podstawie art. 252 § 1 k.s.h., a legitymacja czynna prokuratora w procesie wynikała z art. 7 w związku z art. 57 k.p.c. Podkreślił, że prokurator, wytaczając samodzielne powództwo, wnosi pozew przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego powództwo dotyczy. W ocenie Sądu Okręgowego, w wypadku, gdy nie istnieją dwie strony stosunku prawnego, postępowanie procesowe, z uwagi na zasadę kontradiktoryjności, nie może się toczyć. W sprawie wytoczonej przez prokuratora na podstawie art. 252 § 1 k.s.h. powinny więc zostać pozwane podmioty określone w art. 250 k.s.h. oraz spółka z ograniczoną odpowiedzialnością.

Sąd Apelacyjny przy rozpoznawaniu apelacji Prokuratora Okręgowego w S. powziął wątpliwość wyrażoną w zagadnieniu prawnym przedstawionym do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne dotyczy legitymacji biernej w sprawie wytoczonej przez prokuratora na podstawie art. 7 i 57 k.p.c. o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Na wstępie należy podkreślić, że ma ono szersze znaczenie i odnosi się również, po pierwsze, do legitymacji biernej w sprawie o uchylenie uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, po drugie, do legitymacji biernej w sprawie o stwierdzenie

nieważności albo uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej albo spółdzielni, oraz, po trzecie, do legitymacji biernej w sprawie o ustalenie nieistnienia uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością albo uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej albo spółdzielni.

Przepisy kodeksu spółek handlowych określają podstawy powództw o uchylenie uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej i stwierdzenie nieważności takiej uchwały, terminy do wniesienia takich powództw i krąg osób legitymowanych czynnie. Artykuł 250 k.s.h. przyznaje prawo do wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością zarządowi, radzie nadzorczej, komisji rewizyjnej oraz poszczególnym ich członkom (pkt 1) oraz wspólnikom, którzy spełniają jedną z przesłanek wskazanych w pkt 2-5. Artykuł ten stosuje się również do wytoczenia przeciwko spółce powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników (art. 252 § 1 k.s.h.). Zgodnie z art. 422 § 2 k.s.h., prawo do wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółki akcyjnej przysługuje zarządowi, radzie nadzorczej oraz poszczególnym członkom tych organów (pkt 1) oraz akcjonariuszom, którzy spełniają jedną z przesłanek wskazanych w pkt 2-4. Artykuł ten stosuje się również do wytoczenia przeciwko spółce akcyjnej powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia (art. 425 § 1 k.s.h.). Przepisy art. 252 § 1 i art. 425 § 1 k.s.h. wyłączyły stosowanie art. 189 k.p.c. Przepisy dotyczące członków zarządu stosuje się do likwidatorów spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (art. 288 k.s.h.) albo spółki akcyjnej (art. 466 k.s.h.). Wśród przepisów określających legitymację czynną do wytoczenia powództwa o uchylenie uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo stwierdzenie jej nieważności należy wskazać również na art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 197 ze zm.) i art. 30 ust. 7 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o obrocie instrumentami finansowymi (jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 94 ze zm.) przewidujące prawo do wniesienia powództwa przez Komisję Nadzoru Finansowego przeciwko spółce akcyjnej prowadzącej giełdę towarową. Przepisy kodeksu spółek handlowych nie zawierają regulacji dotyczących uchwał nieistniejących zgromadzenia spółki kapitałowej, zgodnie jednak z przeważającym

poglądem piśmiennictwa i jednolitym poglądem orzecznictwa jest dopuszczalne wnoszenie powództw w tym zakresie na podstawie art. 189 k.p.c.

Według art. 42 § 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. 2013 r., poz. 1443 ze zm.; dalej: Pr.spółdz.), każdy członek spółdzielni lub zarząd może wytoczyć powództwo o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni, jednakże prawo zaskarżenia uchwały w sprawie wykluczenia albo wykreślenia członka przysługuje wyłącznie członkowi wykluczonemu albo wykreślonemu. Do likwidatora stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące zarządu spółdzielni i członków zarządu, jeżeli przepisy o likwidacji nie stanowią inaczej (art. 119 § 1 Pr.spółdz.). Zgodnie z art. 42 § 2 Pr.spółdz., uchwała walnego zgromadzenia spółdzielni sprzeczna z ustawą jest nieważna. Stosownie do art. 42 § 9 Pr.spółdz., orzeczenie sądu ustalające nieistnienie albo nieważność uchwały walnego zgromadzenia bądź uchylające uchwałę ma moc prawną względem wszystkich członków spółdzielni oraz wszystkich jej organów. Podstawę prawną powództwa o ustalenie nieistnienia albo nieważności uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni stanowi art. 189 k.p.c.

Zgodnie z art. 7 k.p.c., prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, z wyjątkiem spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, w których prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie. Kompetencja prokuratora jest ujęta szeroko, a zasadność wystąpienia ze stosownym powództwem jest podporządkowana autonomicznej decyzji prokuratora i nie podlega kontroli sądu. Prokurator jest uprawniony do wytoczenia powództwa na rzecz oznaczonej osoby wskazanej w pozwie (art. 55 k.p.c.) i wtedy osoba ta może wstąpić do sprawy w każdym jej stanie w charakterze powoda (art. 56 k.p.c.). W takim wypadku pozycja prokuratora w procesie nie jest w pełni samodzielna. Prokurator może również wytoczyć powództwo samoistne (samodzielne) na podstawie art. 57 k.p.c., pozywając wszystkie osoby będące stronami stosunku prawnego, których współuczestnictwo jest konieczne. Wnosząc takie powództwo, prokurator działa w celu ochrony praworządności (w interesie publicznym). Prokurator działa wtedy zwykle wbrew interesom pozwanych osób, dlatego konieczność udziału stron stosunku prawnego w postępowaniu wszczętym przez prokuratora na podstawie art. 7 k.p.c. w związku z art. 57 k.p.c. ma służyć

ochronie ich interesów. Krąg podmiotowy współuczestników koniecznych ma zawsze charakter zindywidualizowany i jest wyznaczany przez przedmiot powództwa wnoszonego przez prokuratora. Wyjątkowo jednak ustawa wyraźnie określa osoby, których udział jest konieczny w sprawie z powództwa wytoczonego przez prokuratora (np. art. 448 i 453 k.p.c.).

Zagadnienie prawne w niniejszej sprawie nie było przedmiotem wypowiedzi w piśmiennictwie ani orzecznictwie. Jedynie w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1991 r., III CZP 82/90 (OSNCP 1991, nr 7, poz. 88) podkreślono, że prokurator, wytaczając powództwo o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni, jest związany terminem przewidzianym w art. 42 § 3 Pr.spółdz. (obecnie art. 42 § 6 Pr.spółdz.). Należy dodać, że w sprawie, na tle której zostało sformułowane zagadnienie prawne, przedstawione wtedy do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, prokurator pozwał wyłącznie spółdzielnię, której walne zgromadzenie podjęło zaskarżoną uchwałę. Najwyraźniej więc zagadnienie biernej legitymacji procesowej nie budziło wątpliwości.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że uprawnienie prokuratora do wszczęcia postępowania cywilnego na podstawie art. 7 w związku z art. 57 k.p.c. legitymuje go również do wystąpienia z powództwem o ustalenie nieważności czynności prawnej. Prokurator w takim wypadku działa w interesie publicznym dla ochrony praworządności, a przesłanki tego działania nie podlegają kontroli ani ocenie sądu, nie musi więc wykazywać interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. (wyrok z dnia 9 marca 1993 r., I CR 3/93, OSNCP 1993, nr 9, poz. 165; wyrok z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 109/07, nie publ.; inaczej wyrok z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 167/98, nie publ.). Należy dodać, że prokurator pozywa strony nieważnej umowy albo osobę, która dokonała nieważnej czynności prawnej jednostronnej.

W piśmiennictwie ani orzecznictwie (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 1991 r., III CZP 82/90; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2005 r., OSNC 2005, nr 12, poz. 205; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2009 r., II CSK 355/08, OSNC-ZD 2009, nr D, poz. 100) nie budzi wątpliwości dopuszczalność wytoczenia przez prokuratora powództwa

o stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni (również powództwa o uchylenie albo ustalenie nieistnienia takiej uchwały). Prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie (art. 7 k.p.c.), a więc w każdej sprawie cywilnej (art. 1 k.p.c.). Oczywiście zaś sprawy dotyczące ważności albo istnienia uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni są sprawami cywilnymi. Legitymacja bierna została wyraźnie unormowana jedynie w sprawach o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników (art. 252 § 1 k.s.h.) i w sprawach o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia (art. 425 § 1 k.s.h.), w których powództwo wytacza się „przeciwko spółce”. W piśmiennictwie i orzecznictwie jednolicie jednak przyjmuje się identyczne określenie legitymacji biernej również w innych sprawach odnoszących się do uchwał zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni. Powstaje w związku z tym pytanie, czy rozważana reguła ma zastosowanie również w wypadku, gdy prokurator, wytaczając powództwo samoistne, pozywa wszystkie osoby będące stronami stosunku prawnego, którego dotyczy powództwo (art. 57 k.p.c.).

Udzielenie odpowiedzi na to pytanie wymaga rozważenia charakteru prawnego uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni. W piśmiennictwie przeważający, a w orzecznictwie jednolity jest pogląd, że taka uchwała jest czynnością prawną.

Dawniej w piśmiennictwie twierdzono, że czynnością prawną jest stan faktyczny, w którego skład wchodzi co najmniej jedno oświadczenie woli, zmierzające do ustanowienia, zmiany lub zniesienia stosunku cywilnoprawnego. Obecnie wskazuje się, że czynnością prawną jest stan faktyczny, w skład którego wchodzi co najmniej jedno oświadczenie woli, zmierzające do wywołania określonych skutków cywilnoprawnych. Nowa definicja z pewnością lepiej pozwala objąć zakresem czynności prawnej również uchwały kolegialnych organów osób prawnych, a ściślej tylko te, które wywołują skutki cywilnoprawne. Trzeba bowiem podkreślić, że podjęcie uchwały np. przez zgromadzenie spółki kapitałowej albo spółdzielni często powoduje inne skutki cywilnoprawne niż ustanowienie, zmiana lub zniesienie stosunku cywilnoprawnego. Zwrócił na to uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 lipca 2014 r., IV CSK 640/13 (OSNC 2015, nr 6, poz. 75)

przyjmując, że uchwały zgromadzenia wspólników spółki kapitałowej są źródłem powstania, zmiany lub ustania stosunków wewnątrz spółki, w związku z czym są one wewnątrz korporacyjnymi czynnościami prawnymi. Stwierdzenie to jest zbyt kategoryczne, zważywszy, że niektóre uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni wykraczają poza relacje istniejące wewnątrz korporacji i odnoszą się do sytuacji prawnej osób trzecich. Tytułem przykładu można wskazać na uchwałę walnego zgromadzenia spółdzielni wyrażającą zgodę na zbycie nieruchomości (art. 38 § 1 pkt 5 Pr.spółdz.; zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2007 r., II CSK 496/06, nie publ.; w wypadku spółek kapitałowych art. 228 pkt 4 i art. 393 pkt 4 k.s.h.).

W dwóch orzeczeniach Sąd Najwyższy uznał uchwałę zgromadzenia spółki kapitałowej za wielostronną czynność prawną (wyrok z dnia 13 lutego 2004 r., II CK 438/02, OSP 2006, nr 5, poz. 53; wyrok z dnia 4 stycznia 2008 r., III CSK 238/07, Prawo Spółek 2008, nr 9, s. 55). Pogląd ten nie został jednak uzasadniony, dlatego można jedynie domyślać się, że chodziło o zwrócenie uwagi na sposób wyrażania woli przez kolegialny organ osoby prawnej. Podjęcie uchwały wiąże się z zachowaniem wymagań proceduralnych, uregulowanych w ustawie i statucie (umowie spółki) oraz związanych ze zwołaniem posiedzenia organu i obradowania na nim. Uchwała jest podejmowana w wyniku głosowania, a oddanie głosu jest niewątpliwie oświadczeniem woli członka określonego organu. Według więc omawianego poglądu, uchwała jest zapewne taką czynnością prawną, na którą składają się jednostkowe oświadczenia woli osób głosujących za wnioskiem albo – zgodnie z zasadą majoryzacji – wszystkich osób uczestniczących w głosowaniu. Mogłoby to paradoksalnie oznaczać, że w wypadku wystąpienia przez uprawnioną osobę do sądu z powództwem o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo ustalenie nieistnienia uchwały stroną pozwaną powinna być nie spółka kapitałowa albo spółdzielnia, ale członkowie danego organu głosujący za uchwałą albo wszyscy jego członkowie.

Rozważając charakter prawny uchwały zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni, należy podkreślić, że – zgodnie z art. 38 k.c. – osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Wspomniane działanie polega m.in. na podejmowaniu uchwał przez organy

w granicach ich ustawowych i statutowych kompetencji. Uchwały – jeżeli zmierzają do wywołania skutków cywilnoprawnych – są czynnościami prawnymi spółki kapitałowej albo spółdzielni jako osoby prawnej. W piśmiennictwie został wypowiedziany pogląd, że uchwała stanowi zbiorowe oświadczenie woli tworzące korporacyjną czynność prawną zbliżoną konstrukcyjnie do jednostronnej czynności prawnej, która wywołuje skutki bez złożenia oświadczenia innej osobie. Pogląd ten zasługuje na aprobatę w takim zakresie, w jakim traktuje uchwałę zgromadzenia spółki kapitałowej albo spółdzielni jako jednostronną czynność prawną spółki kapitałowej albo spółdzielni.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 20 czerwca 1996 r., I CRN 88/96 (OSNC 1996, nr 10, poz. 139) wskazał, że stroną pozwaną w procesie o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia może być jedynie spółdzielnia, a jej uprawnione organy decydują o zajmowanym w tym procesie stanowisku. Między członkami spółdzielni zgłaszającymi interwencję uboczną po jej stronie a członkami wytaczającymi to powództwo nie może więc powstawać samodzielny stosunek prawny, odpowiadający stosunkowi, jaki zachodzi między stronami procesu. Uznanie, że za dopuszczalnością interwencji ubocznej samoistnej po stronie spółdzielni przemawia to, iż skutek uchylenia uchwały dotyczy wszystkich członków, musiałoby prowadzić w konsekwencji do toczenia na drodze sądowej sporu pomiędzy poszczególnymi członkami spółdzielni odmiennie oceniającymi poszczególne uchwały.

W konkluzji należy zatem podkreślić, że legitymacja bierna w procesie o stwierdzenie nieważności uchwały spółki kapitałowej albo spółdzielni, a także o uchylenie albo ustalenie nieistnienia takiej uchwały, przysługuje wyłącznie spółce albo spółdzielni, również w wypadku wytoczenia powództwa przez prokuratora na podstawie art. 7 w związku z art. 57 k.p.c. W przeciwnym razie w takim procesie należałoby pozywać wszystkie osoby wymienione odpowiednio w art. 250 k.s.h., art. 422 § 2 k.s.h. albo art. 42 § 2 Pr.spółdz., a wypadku uchwał nieistniejących spółek kapitałowych albo spółdzielni i bezwzględnie nieważnych uchwał walnego zgromadzenia spółdzielni należałoby – określając stronę pozwaną – wskazywać wszystkie osoby mogące mieć interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. Byłoby to rozwiązanie absurdalne, zwłaszcza, że wymienione przepisy dotyczą określenia

legitymacji czynnej, a nie biernej. Poza tym przeczyłoby to istocie spółki kapitałowej albo spółdzielni, w której członkowie (wspólnicy, akcjonariusze) są nie tylko podmiotami odrębnymi od korporacyjnej osoby prawnej i mają odrębne od niej majątki osobiste, ale również nie odpowiadają za jej długi (art. 151 § 4 i art. 301 § 5 k.s.h oraz art. 19 § 3 Pr.spółdz).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.

eb